

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تولید گوجه فرنگی در هوای آزاد

ماهیار عابدی

بخش تحقیقات سبزی و صیفی و حبوبات آبی
موسسه تحقیقات اصلاح و تهیه نهال و بذر

m.abedi@areeo.ac.ir

اهمیت، خاستگاه سطح، عملکرد، تولید ایران و جهان

ماهیار عابدی

بخش تحقیقات سبزی و صیفی و حبوبات آبی

موسسه تحقیقات اصلاح و تهیه نهال و بذر

m.abedi@areeo.ac.ir

سازمان تحقیقات اصلاح و بهبود بذرها

Seed and Plant Improvement Institute
Karaj, IRAN

اهمیت گوجه فرنگی

- ▶ گوجه فرنگی (*Lycopersicon esculentum* Mill) از سبزیجات مهم خانواده بادمجانیان (سولاناسه) است که به صورت وسیعی در سرتاسر جهان کشت می گردد و میزان تولید آن به بیش از ۱۸۰ میلیون تن رسیده است.
- ▶ پس از سیب زمینی دومین محصول پر مصرف سبزی در دنیا است.
- ▶ گوجه فرنگی هم در مزرعه و هم در گلخانه مورد کشت قرار می گیرد گرچه تولیدات فضای باز آن بیشتر برای مصارف صنعتی و فرآوری و گوجه فرنگی گلخانه ای اکثراً برای مصارف تازه خوری استفاده می شود
- ▶ علاوه بر مصرف تازه خوری گوجه فرنگی بصورت های مختلف مانند میوه پوست کنده، آب میوه، ترشی، میوه خشک شده، برگه، پودر، رب، پوره، انواع سس، سوپ، کچاپ و... نیز مورد استفاده است.
- ▶ با وجود آنکه دیر زمانی از اهلی شدن و استفاده از آن در جهان نمی گذرد سرعت زیاد در سبد غذایی جهانیان وارد شده و مصرف پیدا کرده است.

خاستگاه گوجه فرنگی

خاستگاه اصلی گوجه فرنگی را در کوههای نواحی آند شامل بخش‌هایی از کشورهای کلمبیا، اکوادور، پرو، بولیوی و شیلی نام برده‌اند و همه خویشاوندان وحشی گوجه فرنگی در این مناطق یافت شده‌اند.

قبل از رسیدن اسپانیایی‌ها به قاره آمریکا گوجه فرنگی به عنوان یک سبزی باغی کوچک کشت و کار می‌شد و اهمیت اقتصادی کمی داشت. با وجود اینکه در گذشته بیشتر کشور پرو را محل اهلی شدن گوجه فرنگی می‌دانستند اما اکنون براساس حقایق بدست آمده از منابع تاریخی، باستانشناسی، زبانشناسی و نژادهای گیاهی مکزیک را محل اهلی شدن گوجه فرنگی می‌دانند.

کلمه "tomato" از کلمه اسپانیایی "tomate" گرفته شده که ریشه آن نیز به لغت "tomatl" در زبان ناهوتل مکزیکی برمی گردد که به معنی "tomatillo" گوجه فرنگی کنونی و میوه قرمز فیسالیس physalis است. تاریخ دقیقی اهلی شدن گوجه فرنگی مشخص نیست ولی قبل از ورود فاتحین اسپانیایی و پرتغالی به دنیای جدید در ۱۵۲۳ میلادی در مکزیک کشت می‌شد و اولین اسناد موجود در اروپا در مورد گوجه فرنگی مربوط به گیاهشناس ایتالیایی پیر آندریا ماتیولی pier andrea mattioli در ۱۵۵۴ میلادی است که در آنجا بنام Pomi d'oromala aurea (سیب طلایی) و poma amoris (سیب عشق) و سیب باغی نام برده شده است و در ۱۶۹۲ میلادی نام گوجه فرنگی وارد کتاب‌های آشپزی شد و تقریباً ۲۰۰ سال پس از ورود کریستف کلمب به قاره آمریکا به عنوان سبزی مهم در دنیا شناخته و معروف شد. پراکندگی گوجه فرنگی از ایتالیا به سایر نقاط اروپا به عنوان گیاهی عجیب و زینتی و داروئی بود و شایعات خرافی سمی بودن گوجه فرنگی پذیرش آنرا در اروپا کند کرد. ورود مجدد این گیاه به دنیای جدید در قرن ۱۷ و ۱۸ صورت گرفت

Don

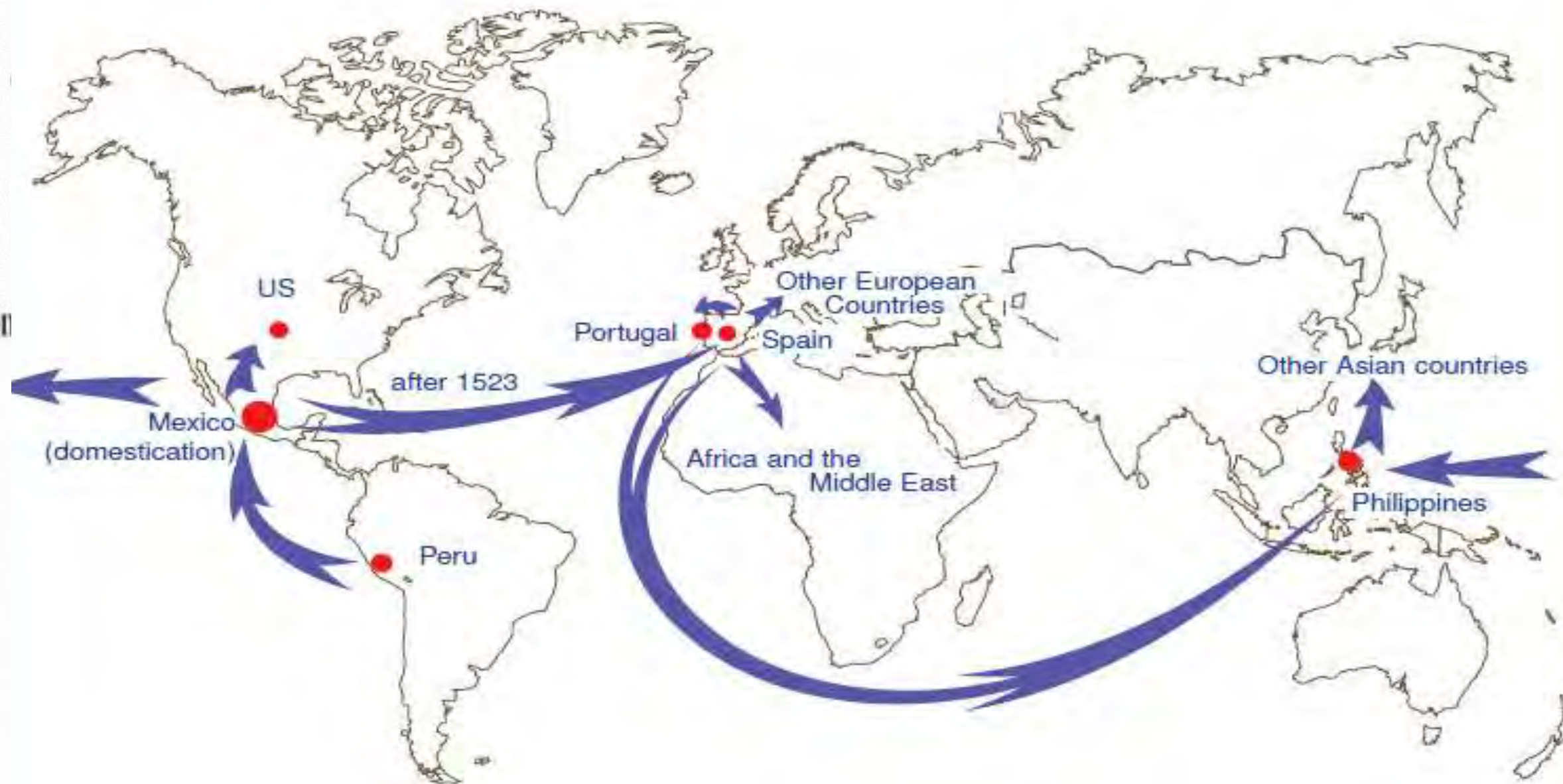

Figure 2 Drawing of a tomato plant published in the book *Purgantium aliarumque eo facietium historiae. libri III*, Antwerp 1574, by Rembertus Dodonaeus, sometimes cited under the names 'Dodoens', 'Dodonée', or 'Dodon'; physician and botanist to two Germanic emperors, born in Friesland (1517), and died in Mechelen (1585).

Figure 3 Drawing of tomato plants published in the book *Herbario nuovo che con figure rappresentano the bright piante che in tutta Europa nascono and nell'Indie, etc.*, Rome 1585, Castor Durante; Italian physician and botanist, physician to Pope Sixtus V, born in Gualdo, died in Viterbo (1590).

تاریخچه گوجه‌فرنگی در ایران

- ▶ تا دوره قاجار گوجه‌فرنگی در ایران ناشناخته بود و گفته می‌شود که این گیاه از دو طریق وارد ایران شده است.
- ▶ راه اول از طریق ترکیه و ارمنستان، و
- ▶ راه دوم از طریق سفرهای مکرر خاندان قاجار به فرانسه بود.
- ▶ نام اولیه گوجه‌فرنگی در ایران بادمجان ارمنی یا رومی بود و از منابع چنین بر می‌آید که اولین بار بذر گوجه‌فرنگی در سال ۱۲۶۲ هجری شمسی (۱۳۰۰ هجری قمری) توسط "دوست محمد خان معیرالممالک" از اروپا به ایران ارسال و در باغ فردوس تهران کاشته شد

سطح و تولید گوجه فرنگی در جهان

▶ سطح زیر کشت گوجه فرنگی در جهان در سال 2019 میلادی 5.01 میلیون هکتار با تولید حدود 180/7 میلیون تن و متوسط عملکرد 36 تن در هکتار می باشد.

▶ سه تولید کننده برجسته در جهان کشورهای چین، آمریکا و هند هستند.

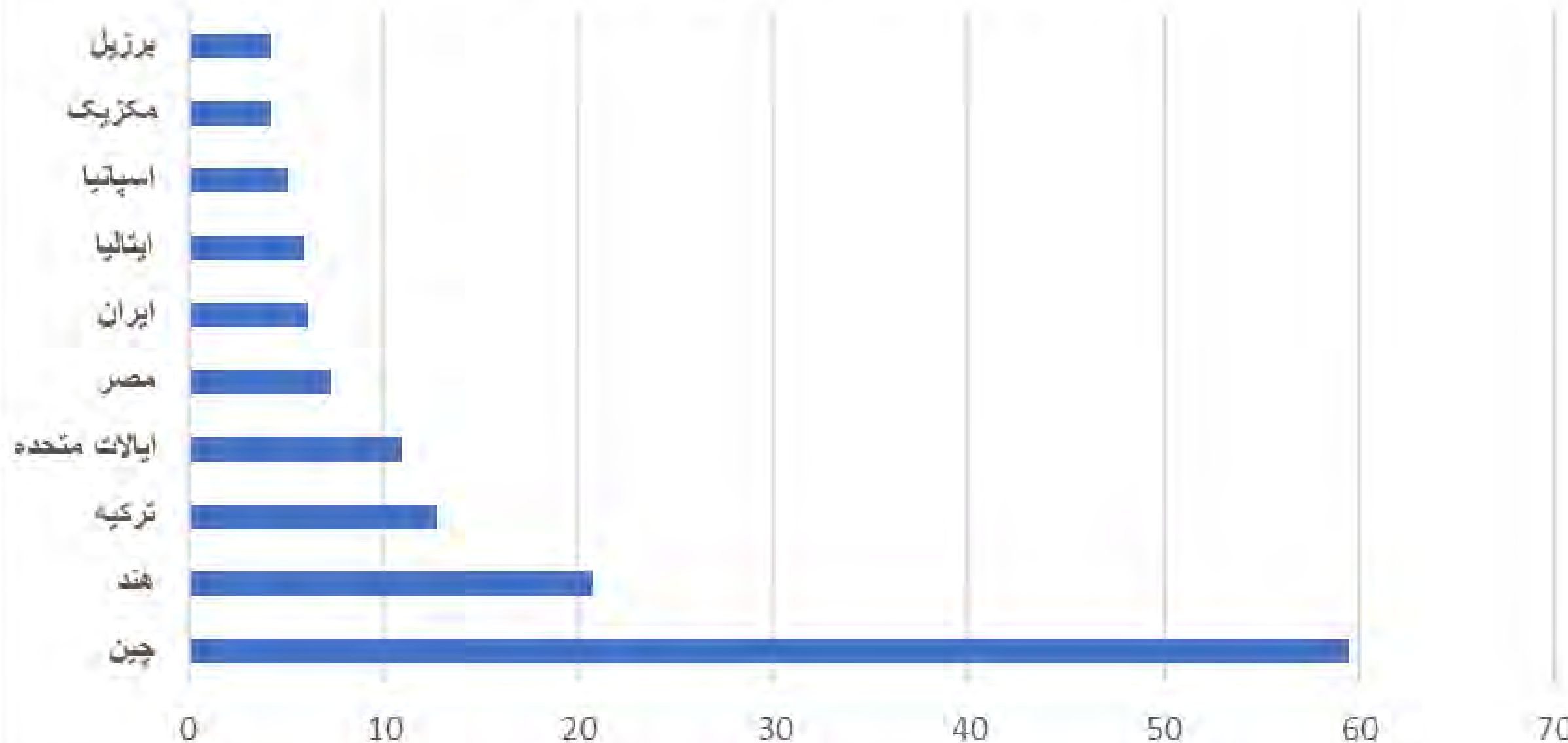
▶ میزان تولید چین حدود ۳۰ درصد از تولید و سطح زیر کشت جهان می باشد

▶ کشور چین بزرگ ترین تولید کننده گوجه فرنگی جهان است که با تولید 60 میلیون تن در سطح زیر کشت یک میلیون هکتار مقام اول را داراست و پس از آن به ترتیب کشورهای هند، ترکیه، ایالات متحده امریکا، مصر، ایران، ایتالیا، اسپانیا، مکزیک و برزیل قرار گرفته اند.

▶ ایران در رده ششمین تولید کننده گوجه فرنگی جهان قرار دارد (Faostat, 2019).

میزان تولید گوجه فرنگی (میلیون تن)

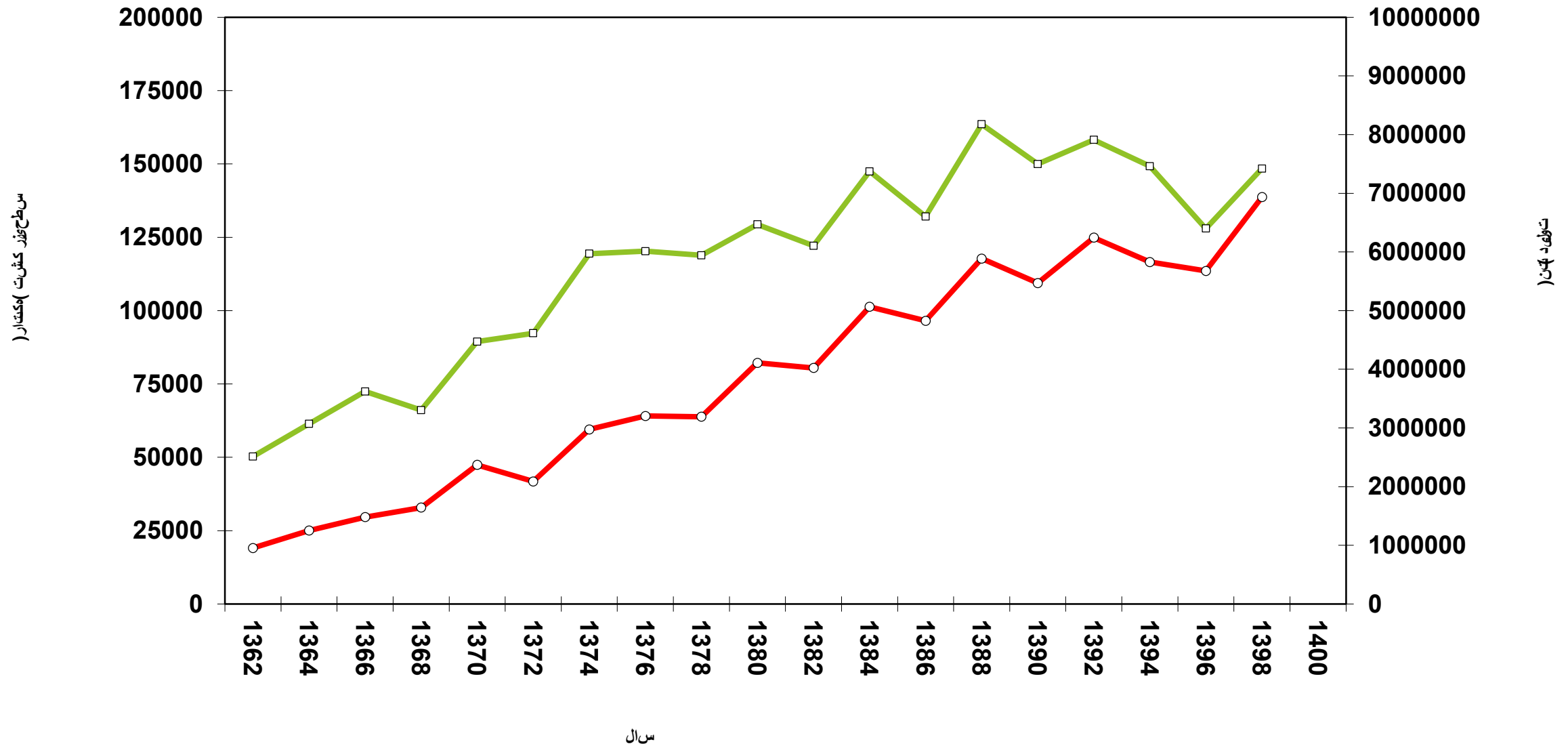

سطح زیر کشت، تولید و میانگین عملکرد گوجه فرنگی در ایران طی سال‌های ۱۳۶۲-۱۳۹۷ (آمارنامه های وزارت جهاد کشاورزی)

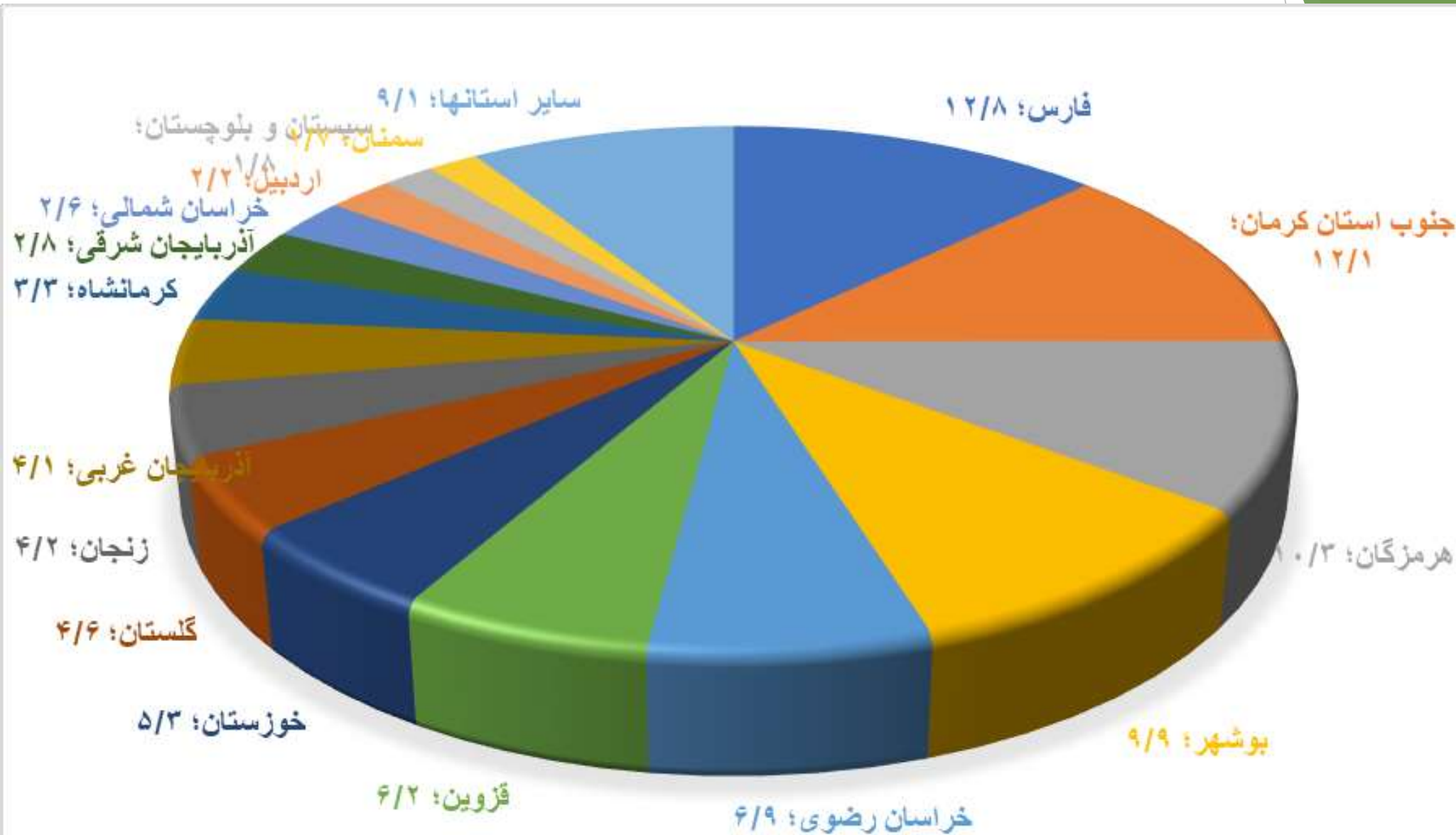
سال	سطح زیر کشت (هکتار)	تولید (میلیون تن)	میانگین عملکرد (تن در هکتار)
۱۳۶۲	۵۰۲۵۹	۹۵	۹/۱۸
۱۳۶۴	۶۱۳۹۸	۲۵/۱	۳/۲
۱۳۶۶	۷۲۴۳۵	۴۸/۱	۴/۲
۱۳۶۸	۶۶۰۶۹	۶۴/۱	۸/۲۴
۱۳۷۰	۸۹۴۲۲	۳۷/۲	۵/۲۶
۱۳۷۲	۹۲۲۶۰	۸/۲	۵/۲۲
۱۳۷۴	۱۱۹۴۱۵	۹۷/۲	۸/۲۴
۱۳۷۶	۱۲۰۲۶۷	۲۰/۳	۶/۲۶
۱۳۷۸	۱۱۸۸۶۶	۱۹/۳	۸/۲۶
۱۳۸۰	۱۲۹۳۶۸	۱۰/۴	۶/۳۱
۱۳۸۲	۱۲۲۰۸۳	۲/۴	۹/۳۲
۱۳۸۴	۱۴۷۴۶۲	۶/۵	۳/۳۴
۱۳۸۶	۱۳۲۰۷۰	۸۲/۴	۴/۳۶
۱۳۸۸	۱۶۳۵۳۹	۸۸/۵	۹/۳۵
۱۳۹۰	۱۴۹۹۷۱	۴۷/۵	۶/۳۶
۱۳۹۲	۱۵۸۲۲۲	۲۴/۶	۵/۳۹
۱۳۹۴	۱۴۹۲۳۵	۵/۸۳	۳۹/۲
۱۳۹۵	۱۲۵۷۱۶	۵/۳۵	۴۲/۶
۱۳۹۶	۱۲۷۹۸۵	۵/۶	۴۴/۳
۱۳۹۷	۱۴۸۴۱۴	۶/۹	۴۶/۷

نمودار سطح زیر کشت و میزانتولید گوجه‌فرنگی در ایران طی سال‌های 1362-1400

درصد توزیع سطح محصول گوجه فرنگی در استان-های کشور در سال ۱۳۹۵

درصد توزیع سطح محصول گوجه فرنگی در استان های کشور در سال ۱۳۹۸

